

Monumentnummer*: 531095

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

T 033 421 74 56
E info@cultureelerfgoed.nl

Status **rijksmonument**
Inschrijving register* **31 augustus 2012**
Kadaster deel/nr **82762/31**

<i>Woonplaats*</i>	<i>Gemeente*</i>	<i>Provincie*</i>
Utrecht	Utrecht	Utrecht

<i>Kadastrale gemeente*</i>	<i>Sectie*</i>	<i>Kadastraal object*</i>	<i>Appartement aanduiding</i>	<i>Grondperceel</i>
Utrecht	N			1490

*Omschrijving***

Cluster 39.

Inleiding

AANLEG EN AARDWERK MET HOOFDWAL, WAARIN (RESTEN VAN) GESCHUTSOPSTELPLAATSEN, MET TERREPLEIN, GLACIS WAARIN (RESTEN VAN) LOOPGRAVEN, GRACHTEN MET (OMLEIDINGS- EN ONDERHOUDS-)WEGEN EN MET OORSPRONKELIJK DOOR GRENSPALEN AANGEDUIDE ZONE als basis en onderdeel van het Werk aan de Hoofddijk, met verschillende daarvoor kenmerkende onderdelen. Forten en vergelijkbare werken werden gewoonlijk geconstrueerd op basis van vooraf aangebrachte aardlichamen, die als een fundering fungeerden en wegzakken in (een natte en slappe) bodem moesten voorkomen. Bij de bouw van de werken is, behalve dit gewoonlijk tactisch 'voorgevormde' aardlichaam - dat op zichzelf reeds een weerbare rol vervulde of kon vervullen - ook nog een specifieke aanleg gerealiseerd die bedoeld was om de defensieve kracht te vergroten, de veiligheid van de bezetting te waarborgen en intern en extern transport en verkeer te vergemakkelijken. Zo ontstonden er onder meer aarden dekkingen voor verschillende bouwwerken, om ze minder kwetsbaar te maken voor inslagen van vijandelijk vuur, aarden wallen die de bebouwing en open terreinen dekten en de contouren bepaalden, gedekte toegangen, bestrate paden en appelplaatsen. Rond het aardlichaam kwamen - indien mogelijk - een of meer natte grachten te liggen, terwijl de werken gewoonlijk waren omgeven door een militaire begrenzing, die was aangeduid met grenspalen. Over de gracht(en) lag(en) gewoonlijk (een) (opneembare) brug(gen) - verschillende typen komen voor - maar soms was er een vaste oeververbinding, bijvoorbeeld in de vorm van een dam. Deze kunnen deel uitmaken van het wegensysteem. De aanleg van het Werk aan de Hoofddijk wijkt niet principieel af van de algemene lijn; opmerkelijk is echter het geheel ontbreken van bastions. Delen van het fortterrein en de aardwerken zijn (onder meer vanwege het reliëf) gebruikt voor de aanleg van een botanische

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

tuin.

Omschrijving

AANLEG EN AARDWERK MET HOOFDWAL, WAARIN (RESTEN VAN) GESCHUTSOPSTELPLAATSEN, MET TERREPLEIN, GLACIS WAARIN (RESTEN VAN) LOOPGRAVEN, GRACHTEN EN (OMLEIDINGS- EN ONDERHOUDS-)WEGEN EN MET OORSPRONKELIJK DOOR GRENSPALEN AANGEDUIDE ZONE, vanaf ongeveer 1878 tot stand gekomen als onderdelen van het Werk aan de Hoofddijk. Het Werk aan de Hoofddijk bestaat in hoofdzaak uit een langgerekt, vijfhoekig aardwerk, ten noorden van een van oudsher in het terrein aanwezige, niet inundeerbare dijk. De plattegrond van het aardwerk van het werk is vrijwel symmetrisch en is met de frontzijde gericht naar het noordoosten. Het aardwerk kent verschillende niveaus en een buitentalud met een zeer stompe hoek aan de frontzijde (noordoost) en met een open keel aan de zuidwestzijde. Hieromheen ligt een natte gracht, met aan de noordoostzijde een glacis, dat wordt gekenmerkt door begroeiing die het werk vanuit het noordwesten ten dele aan het zicht onttrekt. De bomvrije gebouwen hebben een aarden dekking. In de Eerste Wereldoorlog zijn in het glacis loopgraven en schuilplaatsen van gewapend beton gebouwd, waarin bij enkele in de aanloop tot de Tweede Wereldoorlog schietgaten zijn aangebracht. Tevens zijn toen opnieuw kleine betonnen werken gerealiseerd. Van de loopgraven en andere werken kunnen nog sporen of resten in de bodem aanwezig zijn. De hoofdvorm van het Werk aan de Hoofddijk reflecteert nog steeds de belangrijkste historisch-ruimtelijke kenmerken en structuren die bij de aanleg uitgangspunt waren. De grens van de aanleg valt samen met die van het oorspronkelijk met palen aangeduide gebied. Deze zone, de Militaire Landsgrond, waarover het Ministerie van Oorlog zeggenschap had, is op de hierbij behorende kaart aangeduid.

Waardering

AANLEG EN AARDWERK MET HOOFDWAL, WAARIN (RESTEN VAN) GESCHUTSOPSTELPLAATSEN, MET TERREPLEIN, GLACIS WAARIN (RESTEN VAN) LOOPGRAVEN, GRACHTEN EN (OMLEIDINGS- EN ONDERHOUDS-)WEGEN EN MET OORSPRONKELIJK DOOR GRENSPALEN AANGEDUIDE ZONE is van algemeen belang vanwege:

* Cultuurhistorische waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie zoals deze is ontworpen door C.R.T. Kraijenhoff en in eerste aanleg vanaf 1815 door hem, Jan Blanken en majoor-ingenieur Willem Offerhaus is gerealiseerd en daarna door anderen gedurende ongeveer 125 jaar is versterkt en verbeterd.

* Krijgshistorische waarden als onderdeel van een aaneengesloten militaire verdedigingslinie tussen de voormalige Zuiderzee en de Biesbosch. Deze bestond hoofdzakelijk uit een samenhangend systeem van inundatievelden en bijbehorende inundatiemiddelen en van schootsvelden. Dit systeem werd aangevuld met diverse, uit verschillende perioden daterende typen gebouwde of aangelegde (verdedigings)werken die dienden tot of bijdroegen aan afsluiting van niet te inunderen terreinen of andere accessen.

* Architectuurhistorische waarden, in het bijzonder als uiting van de militair-strategische bouwkunde, die gebaseerd is op: - het systeem van inundatie en accesverdediging (19de en 20e eeuw), - de wedloop met de zich versterkende offensieve middelen (19de en 20ste eeuw), - het systeem van 'levende' veldversterking in de diepte (20ste eeuw).

Het betreft hier onderdelen uit de periode 1878-1879 en 1914-1918, die voorbeelden zijn van een aarden aanleg met gracht, oevers, wegen en militaire zone.

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

* Ensemblewaarde en situationele waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie en vanwege de functionele en fysieke samenhang met de overige onderdelen van het complex.

* Archeologische waarden vanwege mogelijk in de grond aanwezige resten of sporen van loopgraven en / of andere aard- en verdedigingswerken.

* Het onderdeel is representatief omdat het fysieke aspecten van accesverdediging langs een dijklichaam laat zien.

* Het onderdeel is redelijk goed bewaard omdat het, ondanks latere ruimtelijke inkapseling en hergebruik, in goed herkenbare staat verkeert.

Hoofdcategorie

Verdedigingswerken en militaire gebouwen

Subcategorie

Fort, vesting en -onderdelen

Functie